

תמוז תש"ף, יולי 2020

מורי ומורות האזרחות,

אנו בפתחה של שנה חדשה כשמגפת הקורונה נמצאת עדיין במחוזותינו ואין אנו יודעים מה יהיו ההשלכות על שיגרת חיינו ועל הלמידה בשנה הבאה.

תכנית הלימודים באזרחות בנויה מארבעה צירים מרכזיים: מדינה יהודית- דמוקרטית, מהי דמוקרטיה, המשטר בישראל ואתגר החיים המשותפים הנלמדים באופן ספיראלי ובעלי זיקה תכנית בין הפרקים השונים.

הפעם, המציאות מחייבת אותנו להיערך באופן שונה מתוך הבנה כי לא נוכל לקיים הוראה-למידה-הערכה כבשגרה ועל כן, נאלצנו, באופן חריג וחד פעמי, להוריד 30% מחומר הלימוד שנקבע בתוכנית הלימודים. הורדנו חלקי פרקים אך פעלנו כך שהצירים המרכזיים לא יפגעו בשל חשיבותם להבנת מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית וחשיבות החינוך לאזרחות.

עם זאת, לשיקול דעתנו של המורה ועל פי הזמן שיעמוד לרשותו, מומלץ ללמד גם נושאים שירדו במיקוד בשל חשיבותם הרבה. המשימה היתה קשה ולא פשוטה, אך ההבנה כי טובת תלמידנו בעת הזו היא העומדת לנגד עינינו.

בתקווה כי נחזור כולנו לשגרה ברוכה וללמידה מיטבית.

לפניכם מיקוד החומר שיש ללמד המסתמך על כלי העזר:

(נושאים שירדו במיקוד חומר הלמידה, מחוקים בקו)

נושאים להיבחנות שאלון 34281 - 80% - חורף וקיץ תשפ"א

1. הרקע ההיסטורי להקמת המדינה

2. הכרזת העצמאות:

הכרות עם תוכן ההכרזה כולה.

חלק ראשון: חלק היסטורי- הצדקות להקמת המדינה: היסטורית, בינלאומית (הצהרת בלפור, כתב המנדט),

טבעית-אוניברסאלית.

חלק שני: חלק אופרטיבי-מעשי- הקמת המדינה ("לפיכך נתכנסנו.... אשר תיקרא בשם ישראל").

חלק שלישי: חלק הצהרתי- אופי המדינה (מדינת ישראל תהא פתוחה...מגילת האומות המאוחדות), ארבע פניות והתחייבויות

לגורמים שונים.

מאפייני מדינה יהודית ודמוקרטית הבאים לידי ביטוי בהכרזה.

3. הרעיון הלאומי:

- א. התנאים ההכרחיים לקיומה של מדינה.
- ב. לאומיות ומדינת לאום: קבוצה אתנית, לאום.
סוגי לאומיות: לאומיות אתנית-תרבותית, לאומיות אזרחית.
משמעויות שונות של מדינת הלאום-זוהר הרצף: מדינת לאום אתנית-תרבותית, מדינה דו-לאומית, מדינה רב-לאומית, מדינת כלל אזרחיה.
- ג. ההצדקות למדינת הלאום (ילמדו שלוש הצדקות לבחירת המורה).

מדינת ישראל - מדינה יהודית דמוקרטית:

מדינת ישראל, בהיותה מדינה יהודית, היא מקרה פרטי של מדינת הלאום המודרנית.
מאפייניה וערכיה נגזרים מהגדרתה כיהודית דמוקרטית.

4. עמדות שונות לגבי אופייה הרצוי של מדינת ישראל- אופי זהות דתי, לאומי ואזרחי

העמדות ("חלומות") בנושא זהותה הדתית-תרבותית הרצויה של המדינה: מדינה מסורתית (מורשתית)-תרבותית, מדינה המשלבת חקיקה דתית-הלכתית בהיקף חלקי, מדינת הלכה ומדינה חילונית שיש בה הפרדה מלאה בין הדת למדינה.
העמדות ("חלומות") בנושא זהותה הלאומית הרצויה של המדינה: מדינת לאום יהודית אתנית-תרבותית דמוקרטית, עמדות שאינן תואמות את תפיסתה של ישראל כמדינה יהודית דמוקרטית: מדינת לאום יהודית אתנית – תרבותית לא דמוקרטית, מדינה דו-לאומית דמוקרטית, מדינת לאום אזרחית דמוקרטית.
העמדות ("חלומות") בנושא זהותה האזרחית הרצויה של המדינה: תפיסות דמוקרטיות ליברליות: תפיסה ליברלית-אינדיבידואלית, תפיסה רפובליקנית (אזרחית ואתנית-תרבותית), תפיסה רב-תרבותית.

5. המאפיינים היהודיים של המדינה:

א. היבט משפטי-נורמטיבי: לגבי כל חוק תוכן ומטרה (כיצד מבטא החוק את אופייה היהודי של המדינה).
המצב המשפטי המחייב: חוק יסוד: ישראל- מדינת הלאום של העם היהודי, חוק השבות, חוק האזרחות (מופיעים שוב בנושא היסודות החוקתיים). חוק יסוד מקרקעי ישראל, חוק חינוך ממלכתי (מטרות החינוך), חוק שעות עבודה

ומנוחה, חוק יסודות המשפט (המשפט העברי), חוק איסור גידול חזיר, חוק חג המצות, חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה, החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, חוק השידור הציבורי, חוק בתי הדין הרבניים.

ב. המרחב הציבורי:

מעמדה של השפה העברית כשפה הרשמית, לוח השנה העברי, סמלי המדינה (סמל, דגל, המנון).

ג. בין הציבורי לפרטי:

הסדר הסטטוס קוו.

6. מדינת ישראל והעם היהודי בתפוצות:

האחריות והמחויבות ההדדית של מדינת ישראל והעם היהודי בתפוצות

7. המיעוטים בישראל:

א. מעמד המיעוטים במדינת ישראל.

ב. היבט דמוגרפי-סוציולוגי: הכרת קבוצות המיעוט השונות (ערבים, דרוזים ואחרים).

ג. היבט המרחב הציבורי: מאפייני המיעוטים וביטוי לתחומי השפה, התרבות, הדת.

ד. היבט מוסדי: מעמד וסטטוס רשמי של מוסדות המיעוטים בתחומים: חינוך, מוסדות דת, בתי דין.

8. השסע הלאומי:

השסע הלאומי; הצגת הקבוצות השונות, גורמים וביטויים, דרכי התמודדות (אתגר החיים המשותפים לאור השסע,

האפשרויות להסכמות, פשרות וצמצום המחלוקות).

מהי דמוקרטיה? ערכים, עקרונות ומאפיינים של משטר דמוקרטי

9. עקרון 'שלטון העם':

דמוקרטיה ישירה, ודמוקרטיה עקיפה/ייצוגית, משאל עם.

תנאי יסוד לבחירות דמוקרטיות: כלליות, חשאיות, מחזוריות, שוות, מאפשרות התמודדות חופשית.

שיטת הבחירות בישראל ומרכיביה: רשימתית, יחסית, ארצית. (ללא השוואה לשיטות בחירות אחרות)

10. תפיסות דמוקרטיות ליברליות:

תפיסה ליברלית-אינדיבידואלית, תפיסה רפובליקנית (אזרחית ואתנית-תרבותית), תפיסה רב-תרבותית.

11. תרבות פוליטית דמוקרטית

תרבות פוליטית, עקרון הסובלנות, עקרון הפלורליזם, עקרון ההסכמיות.

12. עקרון הכרעת הרוב ושמירה על זכויות המיעוט:

עקרון הכרעת הרוב, עריצות הרוב.

13. זכויות האדם והאזרח:

חירות ושוויון כערכי יסוד.

רעיון הזכויות הטבעיות.

זכויות טבעיות- זכויות האדם הבסיסיות: זכות לחיים ובטחון, זכות לקניין, הליך הגון, הזכות לחירות ונגזרותיה, הזכות

לשוויון; אפליה- הבחנה- העדפה מתקנת, הזכות לכבוד ונגזרותיה.

זכויות פוליטיות/ זכויות אזרח: הזכות לבחור ולהיבחר, חופש ההפגנה והמחאה, חופש ההתאגדות הפוליטית.

זכויות חברתיות וכלכליות: זכות לקיום בכבוד – רמת חיים בסיסית, זכות לבריאות וטיפול רפואי, זכות לדיור, זכות

לחינוך, זכויות עובדים ותנאי עבודה.

זכויות קבוצתיות/ תרבותיות: יש ללמד דוגמאות לזכויות קבוצה שונות כגון: הזכות לשפה, הזכות לייצוג, הזכות

לחינוך, הזכות לקיום מצוות הדת וחופש פולחן. (ישאל במועד חורף ולא ישאל במועד קיץ)

14. חובות האדם כאדם וחובות האדם כאזרח.

זכויות מתנגשות. קשר בין חובות וזכויות.

15. גישות כלכליות-חברתיות במדינה הדמוקרטית:

יובהר הרצף בין הגישה הליברלית לגישה הסוציאל-דמוקרטית.

16. גלובליזציה

17. עקרון הגבלת השלטון:

עקרון הגבלת השלטון.

עקרון הפרדת רשויות.

חוקה (לא כולל חוקה פורמאלית וחוקה מטריאלית):

מנגנוני פיקוח מוסדיים ומנגנוני פיקוח חוץ-מוסדיים.

18. עקרון שלטון החוק:

עקרון שלטון החוק.

סוגי הפרות חוק ועבריינות: עבריינות פלילית, עבריינות שלטונית (אישית וציבורית), עבריינות פוליטית/אידיאולוגית.

מקרים בהם יש ספק, מחלוקת או מתח בשאלת המחויבות לציית לחוק: סירוב לציית לחוק מטעמי מצפון וסירוב מטעמים

אידיאולוגיים-פוליטיים, פקודה בלתי חוקית.

פקודה בלתי חוקית בעליל.

19. זכות הדמוקרטיה להגן על עצמה מפני איומים על שיטת המשטר ועל אופי המדינה (במקרה של ישראל - כמדינה יהודית

ודמוקרטית) דמוקרטיה מתגוננת.

20. ביטחון ודמוקרטיה:

זכות המדינה להגן על עצמה ועל אזרחיה מפני איומים על הביטחון- חקיקת חירום, מעצר מנהלי.

משטר במדינת ישראל

21. יסודות חוקתיים:

המעמד המשפטי של מגילת העצמאות: ערכית, משפטית, ביטוי בחוקי יסוד:

חוקי היסוד: מעמד, תוכן, צורה (בהשוואה לחקיקה רגילה).

יובהר ייחודם של חוקי היסוד העוסקים בזכויות האדם: חוק יסוד כבוד האדם וחירותו ~~חוק יסוד חופש העיסוק~~:

יובהר ייחודי של חוק יסוד: ישראל- מדינת הלאום של העם היהודי כחוק המעגן את אופייה היהודי של המדינה.

חוק השבות. ~~חוק האזרחות~~:

22. מהפיכה חוקתית:

המהפכה החוקתית והוויכוח על סמכויות בג"ץ.

(לא ישאל בחורף אך ישאל בקיץ כפי שנקבע כחלק מתהליך הטמעת המדל"ים)

23. הרשות המחוקקת:

עבודת הכנסת: קואליציה, אופוזיציה, מליאה, ועדות.

תפקידי הכנסת: כינון הממשלה, ייצוג האזרחים, חקיקה, פיקוח וביקורת, מינוי בעלי תפקידים, אסיפה מכוננת.

חקיקה ראשית: תהליך החקיקה:

24. הרשות המבצעת:

תפקידי הממשלה: קביעת מדיניות וביצועה, קביעת תקנות- חקיקת משנה, סמכות שיורית, חקיקת תקנות לשעת

חירום.

אחריות ממשלתית משותפת, אחריות מיניסטריאלית.

25. הרשות השופטת:

אי תלותה ועצמאותה של הרשות השופטת בישראל.

סוגי משפט: משפט פלילי, משפט אזרחי:

בג"ץ, ביקורת שיפוטית, אקטיביזם שיפוטי.

האשכולות לבחירה:

בנוסף לנושאי הליבה כל מורה נדרש ללמד אשכול אחד לבחירה והעמקה מתוך האשכולות הבאים:
 בשל אופי המקצוע וההוראה הספירלית של נושאי הלימוד, ישנם נושאים ומושגים הנלמדים הן בליבת החומר והן באשכולות השונים ורק בלימוד שניהם ביחד ניתן להבין ולהעמיק בנושאי האשכול. נושאים ספירליים אלו יכולים להישאל בבחינה בליבת החומר וכן בשאלות האשכול כמושגי ליבה. דוגמאות למושגים: אופוזיציה, קואליציה, שיטת בחירות יחסית כדרך התמודדות עם השסע, בג"ץ)

אשכול העולם היהודי

נושא ראשי	תתי נושאים\מושגים	להיות אזרחים בישראל	ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית	משטר ופוליטיקה בישראל
דילמות איתן מתמודדות: הקהילות מרכיבי הזהות של 1. יהודי התפוצות	זהות אזרחית זהות לאומית זהות דתית	75	98	116-117
מגמות ודמוגרפיה של 2. העם היהודי בעולם	הגדרה הלכתית, הגדרה עצמית, הגדרה משפטית	76,77	94,97,99	115
שאלת מיהו יהודי זרמים דתיים ואורתודוקסים	אורתודוקסים קונסרבטיבים רפורמים	79,80	143-144	116
השסע הדתי	השסע הדתי	461	142	66-67 112-113
תיאור הקבוצות השונות הגורמים לשסע	חרדים, דתיים, מסורתיים, חילוניים הוויכוח על גיוס בחורי ישיבות הוויכוח על המעמד האישי בישראל (נישואין וגירושין) הוויכוח על הכרה בזרמים בישראל (כולל הוויכוח על הגיור) הוויכוח על צביון השבת במרחב הציבורי	94-100 489-490 488-489 490	143-144 145 145 144 145-146	112 95 92-93 95
	הוויכוח על חקיקה דתית	485-486	145	99-100
אתגר החיים המשותפים	הסדרים מקומיים אוטונומיה חינוכית אומנות והתארגנויות חברתיות	492 492 492-493	135 146	

משרד החינוך – وزارة التربية والتعليم
 המזכירות הפדגוגית – السكرتارية التربوية
 אשכול חברה ורוח - عنقود المجتمع والانسان
 הפיקוח על הוראת האזרחות – التفطيش على تعليم المدنيات

- נושא הזרמים נלמד תחת נושא מגמות ודמוגרפיה של העם היהודי בעולם, כיון שהם מאפיינים בעיקר את יהודי התפוצות. יחד עם זאת, גם בישראל יש קהילות של התנועה ליהדות מתקדמת (רפורמים) ושל התנועה המסורתית (קונסרבטיביים)

אשכול תקשורת ופוליטיקה בישראל:

מספר מסמך משרד החינוך ובמסגרת האשכול בישראל	מדינת ישראל ודמוקרטיה	להיות אזרחים בישראל	תתי נושאים/מושגים	נושא ראשי
272-273	456	444	זכות הציבור לדעת, חופש המידע	התנגשות בין חופש הביטוי וזכות הציבור לדעת לזכויות אחרות
272-274	453 456-457 460-462	446	תפקידי התקשורת- פיקוח, מתן במה, דיווח עובדתי, פרשנות, תעמולת בחירות, תיווך בין השלטון לציבור, סוציאליזציה, בידור	אמצעי התקשורת כמתווכים בין השלטון והאזרחים
273	458 460-461 -	447	תפיסות לגבי תפקיד העיתונות מדווחת, מעורבת	
273	458-459	448-449	אמצעים המגבילים את עצמאותה של התקשורת: חוק העונשין, צו איסור פרסום, חוק הבחירות (תעמולה), תקנות הגנה- צנזורה צבאית. אתיקה עיתונאית, אילוצים פוליטיים בעלות פרטית על כלי התקשורת עמדות פוליטיות של עורכי כלי תקשורת.	יחסי הגומלין בין אמצעי התקשורת לשלטון
273-274	454-456	450-452	אמצעים המאפשרים/ השומרים על עצמאות של התקשורת: תקשורת גלובלית, מעורבות בית המשפט, חיסיון עיתונאי, חוק נגד בעלות צולבת, מועצת העיתונות, חוק השידור הציבורי	

משרד החינוך – وزارة التربية والتعليم
 המזכירות הפדגוגית – السكرتارية التربوية
 אשכול חברה ורוח - عنقود المجتمع والانسان
 הפיקוח על הוראת האזרחות – التفطيش على تعليم المدنيات

			ריבוי מקורות מידע בעלי אופי פלורליסטי- שידור מסחרי, אינטרנט ורשתות החברתיות	
273	453 460-461	447	קביעת סדר יום, הבניית המציאות	נוחם של אמצעי התקשורת
273	453-455	445	תקשורת המונים: מאפיינים ומקורות מידע	צינורות מידע פתוחים

• המושג פקודת העיתונות ירד בשל ביטול החוק בשנת 2017

שיטת בחירות ומפלגות:

נושא ראשי	תתי נושאים\מושגים	להיות אזרחים בישראל	ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית	משטר ופוליטיקה בישראל
שיטות ממשל	פרלמנטרי נשיאותי מעורב יתרונות של כל אחת מהשיטות	141-143	180-181	170-171
שיטות בחירות	רובית-אישית-אזורית כולל: השוואה -לשיטה היחסית- רשימתית -ארצית יתרונות וחסרונות של שתי השיטות	146-148	185-188	144-148 227
	אחוז החסימה	147	355	224-225
המערכת המפלגתית:	מערכת דו מפלגתית ורב מפלגתית	342	343-344	207
מפת המפלגות בישראל	האידיאולוגיה בתחומי: רצף חוץ ובטחון, רצף כלכלי-חברתי, רצף דת ומדינה, רצף בזהותה היהודית של המדינה	345	347-348	179 260-266
שיטות לגיבוש רשימת מועמדים	האידיאולוגיה והפרגמטיזם במפלגות השונות	341		
	מנהיג, גוף בוחר פריימריז-כולל יתרונות וחסרונות	346	349	227-228

הפיקוח על הוראת האזרחות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך
 רחוב דבורה הנביאה 2 ירושלים 91911, טלפון 02-5603599, פקס 02-5603580

משרד החינוך – وزارة التربية والتعليم
 המזכירות הפדגוגית – السكرتارية التربوية
 אשכול חברה ורוח - عنقود المجتمع والانسان
 הפיקוח על הוראת האזרחות – التفطيش على تعليم المدنيات

267-269	367	364	הסכם קואליציוני	תהליך כינון ממשלה והקשיים בהרכבת ממשלה
	377	364-366	ממשלה קואליציונית קואליציה צרה (כולל יתרונות וחסרונות) קואליציה רחבה (כולל יתרונות וחסרונות) ממשלת אחדות לאומית קואליציית מיעוט	סוגי ממשלות קואליציוניות

אשכול מעורבות אזרחים ופיקוח על רשויות השלטון:

מספר ופוליטיקה בישראל	מדינה ישראל ודמוקרטיה	להיות אזרחים בישראל	תתי נושאים מושגים	נושא ראשי
274-277	342	347	קבוצות אינטרס/לחץ	מעורבות פוליטית של האזרחים
277-278	182-183 392	422	ארגונים חוץ ממשלתיים	
256-258	289-290 443-446	417-419	מבקר המדינה- תפקידים ודרכי פעולה	פיקוח וביקורת על רשויות השלטון
	290 446-447	418	נציב תלונות הציבור	
275	450-451	420	ועדת חקירה ממלכתית	
	370-371 450	421	ועדת חקירה פרלמנטרית	
258-259	290 390	377-381	היועץ המשפטי לממשלה- תפקידים ודרכי פעולה הגישות ביחס לסמכויות היועץ המשפטי	
272-274	286 460-461	423	תקשורת	

הפיקוח על הוראת האזרחות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך
 רחוב דבורה הנביאה 2 ירושלים 91911, טלפון 02-5603599, פקס 02-5603580

משרד החינוך – وزارة التربية والتعليم
 המזכירות הפדגוגית – السكرتارية التربوية
 אשכול חברה ורוח - عنقود المجتمع والانسان
 הפיקוח על הוראת האזרחות – التفطيش على تعليم المدنيات

אשכול רשויות מקומיות:

נושא ראשי	תתי נושאים/מושגים	להיות אזרחים בישראל	ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית	מספר ופוליטיקה בישראל
חלוקת התפקידים והסמכויות בין השלטון המרכזי והמקומי	תפקידים/סמכויות הרשות המקומית	385-387	423	255
	מקורות ההכנסה של הרשות המקומית	389-390	423	255
	מנגנוני פיקוח וביקורת על הרשות המקומית	392	425-426	
	קשיים בניהול הרשויות המקומיות	395-396	425	
	ועדה קרואה	397-398	425	255
	מודל השליטה מהמרכז (כולל יתרונות וביטויים)	393-394	421	
	מודל האוטונומיה המקומית (כולל יתרונות וביטויים)	393-394		
מבנה הרשויות המקומיות	תפקידי סמכויות ראש מועצה	391	427-428	
	תפקידי סמכויות מועצת הרשות	391	427-428	
	מרכז השלטון המקומי	399		255
	- הוועד הארצי של ראשי המועצות הערביות	399		
שיטת הבחירות לרשות המקומית	בחירות לרשות המקומית -בחירת ראש הרשות -בחירת מועצת הרשות	390-391	428-429	255